

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ АНАЛІЗУ БАНКАМИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

В статті визначені поняття проектного та інвестиційного кредитування, основні причини, які перешкоджають розвитку кредитної політики банків. Також автором статті визначені основні, найбільш розповсюджені методи оцінки кредитоспроможності підприємства-позичальника. Направлення аналізу при оцінці інвестиційної кредитоспроможності позичальника і важливіші, фактори, які впливають на інвестиційну привабливість підприємства, показані на малюнку. Відзначені деякі аспекти, які мають особливе значення для визначення інвестиційної привабливості, які в свою чергу недостатньо точно описані в науковій літературі.

Вступ. У період перехідної економіки суттєво зростає роль і місце інвестиційної діяльності країні. Від інтенсивності й результативності інвестиційних процесів залежить успіх перетворень насамперед у сферах економічного та соціального життя, побудова цивілізованого суспільства. Створення сприятливого інвестиційного клімату, удосконалення фінансово-кредитної системи, становлення фондового ринку є основними напрямками структурно-інноваційної перебудови економіки. Вирішення ключових питань, в цих напрямках безперечно повинно призвести до активізації інвестиційного процесу, особливо в пріоритетних напрямках.

Постановка завдання. Основною проблемою підприємництва для нашого економічного середовища є відсутність оборотних коштів при наявності у значній кількості підприємств потенційно прибуткових проектів, треба зазначити, що останнім часом тенденція на стабілізацію в економіці відкрила шлях до розширення сфери використання кредитних ресурсів. Ця тенденція була помічена провідними фінансово-кредитними установами Європи та світу, які виявили бажання направити свої ресурси для кредитування найбільш перспективних підприємств та проектів в Україні. Тому, в статті розглянуті та проаналізовані проблеми кредитування підприємств, які є причиною неефективного використання кредитних ресурсів та їх несвоєчасного повернення банківським установам.

Кредитування складних і довгострокових інвестиційних проектів підприємств банками тепер здійснюється украй рідко. З однієї сторони, уряд на протязі вже декількох років посилено підштовхує банки до збільшення участі в кредитуванні реального сектору економіки, причому, мається на увазі не кредитування поповнення оборотних коштів, якими банки досить успішно займаються, а саме розширення участі в обновленні та розвитку виробництв. З іншої сторони, на теперішній час не створено достатньо з ефективних механізмів, які захищають банки і роблять ризики такого кредитування для них достатньо імовірними і такими, які дозволяють встановити посильну для підприємств плату за кредит. Так при довгостроковому кредитуванні такі

традиційні види забезпечення кредиту, які застосовуються банками, як застава, поручительство та банківська гарантія, в умовах реального ділового середовища часто втрачають важливі якості та не забезпечують повернення кредиту.

Викладення основного матеріалу дослідження. Треба пам'ятати, що кредит не є тільки відношенням між двома суб'єктами процесу відтворенім - позиковий фонд має вартісну субстанцію. Кредит виникає як природний процес вирішення протиріч у русі вартості - між часом виробництва та часом обігу коштів, між тимчасовим її осіданням та необхідністю використання в господарстві.

Об'єктом кредитної угоди у вузькому розумінні є річ, під яку дається позика чи заради якої укладається угода. В широкому розумінні об'єкт - це не тільки річ, але й матеріальний процес в цілому, який викликає потребу у кредиті та заради якої укладається кредитна угода. Об'єктом кредитної угоди можуть виступати тільки ті матеріальні процеси й потреби клієнтів, які виходять з його нормальної виробничої діяльності, що не виражають недоліків у діяльності клієнтів. Ці процеси повинні забезпечувати повернення позикової заборгованості.

В умовах ринкової економіки об'єктом кредитних відносин переважно є гроші як загальний ресурс, за допомогою якого можна придбати всі інші ресурси - матеріальні, технічні, трудові, природні тощо. Мобілізовані банками ресурси спрямовуються на три укрупнені об'єкти кредитування: на формування основних коштів суб'єктів господарювання та інші інвестиційні цілі, на формування їх оборотних коштів та на споживчі цілі. Забороняється надання кредитів на покриття збитків господарської діяльності позичальника, на формування та збільшення статутного фонду комерційних банків та інших господарських товариств, на придбання цінних паперів будь-яких підприємств.

Банківське кредитування осіб здійснюється за жорсткими принципами кредитування. Останні являють собою основу, головний елемент системи кредитування, оскільки відображають сутність і зміст кредиту, а також вимоги об'єктивних економічних законів, в тому числі і в галузі кредитних відносин. Принципи кредитування можна розділити на дві групи

1) загальноекономічні принципи, що відповідають всім економічним категоріям (цілеспрямованість, диференційованість);

2) принципи, що відображають сутність функції кредиту (строковість, забезпеченість, платність).

Оцінка кредитоспроможності бажаючих отримати кредит господарюючих органів, що проводиться банками до укладання кредитного договору, дає їм можливість підстрахувати себе від ризику несвоєчасного повернення кредиту і пов'язаних з цим збитків для банків. Диференціація кредитування, виходячи з кредитоспроможності позичальників, перешкоджає покриттю їх збитків за рахунок кредиту і є необхідною умовою його нормального функціонування на засадах повернення та платності.

Світова банківська практика також розробила цілий ряд формально-правових принципів, яких повинні дотримуватися як кредитори, так і позичальники. Одним з цих принципів є оформлення відносин між кредитором і позичальником кредитним договором. На підставі кредитних договорів регламентуються кредитні взаємовідносини між кредитором і позичальником.

Визначення потреби в кредитних ресурсах здійснюється наступним шляхом:

1. Розраховується сума необхідних фінансових ресурсів.
2. Визначається частка, яка буде профінансована за рахунок власних коштів.
3. Визначається обсяг, який буде покрито за рахунок кредиту (шляхом віднімання від необхідних коштів суми наявних власних).

Виходячи зі світового та вітчизняного досвіду можна визначити, що фінансові ресурси можуть бути спрямовані на збільшення оборотних коштів (поточні фінансові потреби) та на інвестиції в основний капітал (довгострокові фінансові вкладення).

Як правило, більшість фірм в нашій країні для розрахунку суми кредиту, який необхідний для поповнення оборотних коштів складають техніко-економічне обґрунтування проекту. Цей документ є обов'язковим для подання в банк при отриманні короткотермінового кредиту на поповнення оборотних коштів. Фактично він може складатися з таких частин:

1. Калькуляція собівартості продукції.
2. Джерела фінансування витрат.
3. Схема повернення залучених коштів.

Особливих проблем у розрахунку поточних фінансових потреб не виникає. Це пов'язано з тим, що планування здійснюється на період в декілька місяців шляхом переносу аналогічних даних минулих періодів враховуючи прогнозований рівень інфляції.

Треба зазначити, що останнім часом все більша кількість підприємств при розрахунку потреби в оборотних коштах надає перевагу складанню Фінансового плану замість техніко-економічного обґрунтування.

При розрахунку потреби у кредитних ресурсах для цих цілей існують певні особливості, вони пов'язані з тим що:

1. Для реалізації необхідні значні ресурси.
2. Термін реалізації проектів даного типу, як правило є відносно великим (від 1 року і більше) - це породжує збільшення кількості факторів, що формують різноманітні ризики та силу їх впливу.
3. Існує значний розрив між вкладанням капіталу та отриманням прибутку, що приводить до різниці у вартості грошей, які вкладені і які отримані у вигляді прибутку.
4. В більшості випадків, для реалізації проекту необхідна велика номенклатура ресурсів, що ускладнює керівництво.

Розрахунок необхідних фінансових ресурсів для забезпечення довгострокового фінансування здійснюється п бізнес-плані підприємства.

Визначення можливості повернення кредиту підприємством вчасно і у повному обсязі є основною проблемою при кредитуванні.

Поняття проектного та інвестиційного кредитування розрізняються в основному за рівнем ризику, який приймається інвестором. Кредитування з правом повного регресу прирівнювалося до повністю забезпеченого кредитування. Але при прийнятті рішень про видачу довгострокових позичок в наших умовах навряд треба розраховувати на зберігання достатньо високої якості традиційних (майнових) видів забезпечення банківських кредитів. Таким чином, не можна прирівнювати інвестиційне кредитування до звичайного забезпеченого.

Додало до цього, що та кредитна політика банків, яка склалася в останній час, не розташована до проектного фінансування за різними причинами. Основними такими причинами вважаються наступні:

- не всі банки здатні надавати довгострокові кредити в великих розмірах без збитку для нормативних показників;
- відсутність довгострокових і дешевих джерел коштів;
- не вирішенні законодавчі питання прав на майно, в тому числі на землю;
- слабка судова система виконання судових рішень;
- не розвиненість ринку цінних паперів, що не дозволяє об'єктивно оцінити вартість нових підприємств і інвестицій.

Отже, ризики проектного кредитування ще достатньо високі, щоб банки могли розглядати свою участь в кредитуванні проектів з нуля.

В такій ситуації лишається можливість участі банків в інвестиційному середньостроковому (до п'яти років) кредитуванні підприємств на реалізацію їх виробничих проектів. При цьому банківська практика показує, що при інвестиційному кредитуванні необхідно поряд з аналізом бізнес-проектів розглядати і аналізувати діяльність самого підприємства-інвестора, і визначати його інвестиційну привабливість. Аналізу і вибору ефективності інвестиційних проектів присвячено багато робіт відомих вітчизняних та західних економістів, тому, розглянемо питання по порівнянню інвестиційної привабливості самих підприємств-інвесторів.

Аналіз діяльності підприємств-реципієнтів і підприємства поручителів (якщо такі є) кредитними службами банків стає першочерговою формою забезпечення при інвестиційному кредитуванні. Але даний аналіз суттєво відрізняється від аналізу, який проводить підприємство при короткостроковому кредитуванні до року, коли в основному аналізується інформація, яка вже має місце, тобто балансові дані і прийняті управлінські рішення. Для банківських спеціалістів є традиційно прийнятим ділом кредитоспроможність позичальника, під якою звичайно розуміють можливість погашення позичальником позичкової заборгованості. Для оцінки кредитоспроможності підприємства-позичальника на практиці використовується декілька методів, серед яких найбільше розповсюдження отримали які діють на основі:

- системи фінансових коефіцієнтів;

- аналізу грошових потоків;
- аналізу ділового ризику.

Застосування всіх цих методів базується на оцінці різких сторін поточного фінансового стану підприємства-позичальника, а якщо говорити точніше, то стану, який був у позичальника в недалекому минулому. При прийнятті рішення про виділення короткотермінового кредиту, наприклад на поповнення оборотних коштів, прийнято сподіватися, що за короткий строк фінансовий стан позичальника суттєво не зміниться. Тому задача для банківських спеціалістів зводиться в основному до можливо більш достовірної оцінці цього поточного фінансового стану підприємства-позичальника. Але при прийнятті рішення про виділення довгострокового інвестиційного кредиту необхідно вирішувати суттєво іншу, більш складну задачу.

Поточний фінансовий стан підприємства-позичальника кредиту на реалізацію інвестиційного проекту не дозволяє достовірно судити банківським спеціалістам про те, чи зможе цей позичальник через декілька років повністю виконати свої зобов'язання перед банком чи ні. По-перше, за такий довгий строк може відбутися настільки радикальне погіршення фінансового стану позичальника, що він може навіть припинити своє існування в якості самостійної юридичної особи. По-друге, навіть якщо серйозного погіршення його фінансового стану не відбудеться, то це зовсім не означає, що позичальник зможе повернути позичку і виплатити гроші за використання нею. Якщо кредит на технічне переозброєння був достатньо великим для даного підприємства, а інвестиційний проект провалився або його результати виявилися недостатньо ефективними і не принесли очікуваної користі, то для виконання зобов'язань перед банком підприємству-позичальнику необхідно виводити кошти з основного обороту. Але позичальник може не захотіти виводити гроші із свого обороту, оскільки тоді його стан може ще більше погіршитися.

Ці дві ситуації вкрай несприятливі для банку-кредитора. Тому, щоб з достатньою вірогідністю їх позбавитися, при прийнятті рішення про видачу інвестиційного кредиту на великий термін (від року і більше), банківським спеціалістам необхідно крім звичайної кредитоспроможності позичальника зуміти оцінювати інвестиційну кредитоспроможність підприємства.

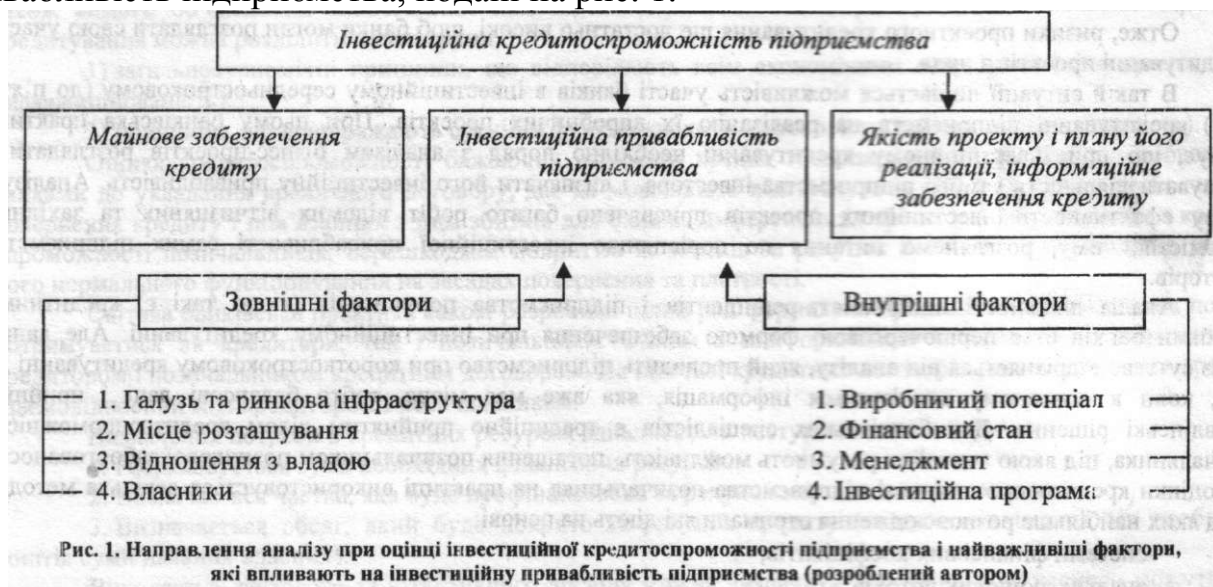
Інвестиційна кредитоспроможність підприємства - це можливість погашення інвестиційних кредитів в результаті успішно; реалізації інвестиційного проекту.

Для визначення реальної картини, а також тенденцій розвитку, необхідно застосовувати статистичні методи, що базуються на порівнянні, тих самих цифр тієї ж діяльності з даними минулих періодів. Враховуючи величезну кількість факторів, яку необхідно охопити при кредитному аналізі, необхідно залучати якомога більшу кількість експертів з різним образом мислення, теоретичним та практичним знаннями у різних галузях, тобто повністю використовувати евристичні методи економічного аналізу.

Узагальнюючи вище сказане необхідно зазначити, що процес кредитування складний і багатогранний. Проте, реальність господарської ситуації не дає резерву часу для прийняття рішень. Цим зумовлена необхідність автоматизації вказаної процедури, найбільш раціональною реалізацією якої є розробка експертної системи підтримки прийняття рішень з питань кредитування.

Але, треба пам'ятати, що кінцеве рішення не за машиною, а за людиною, тому проблема визначення рівня кредитного ризику - це здебільшого проблема високопрофесійних спеціально підготовлених кадрів.

Для оцінки інвестиційної кредитоспроможності підприємства-позичальника не вдасться обійтися лише оцінкою його поточного фінансового стану. Необхідно враховувати і аналізувати і інші чинники. Направлення аналізу при оцінці інвестиційної кредитоспроможності позичальника і важливіші фактори, які впливають на інвестиційну привабливість підприємства, подані на рис. 1.

Основним фактором при оцінці є інвестиційна програма підприємства, тому, при прийнятті рішення про виділення коштів для реалізації інвестиційного проекту необхідно не тільки оцінювати поточний фінансовий стан підприємства, не тільки документи, які відносяться до даного інвестиційного проекту, але і аналізувати всю інвестиційну програму даного підприємства по всій сукупності проектів.

Перераховані на рис. 1 фактори можна умовно поділити на дві групи: зовнішні фактори по відношенню до підприємства, які оказують управлінські впливи на роботу підприємства зовні, і внутрішні, які існують на самому підприємстві.

Відзначимо деякі аспекти, які мають особливе значення для визначення інвестиційної привабливості, які в свою чергу недостатньо точно описані в науковій літературі.

Галузь. До якої конкретно галузі відноситься знов створений або оновлений бізнес, має принципове значення для будь-якої держави, тому що

конкурентоспроможність продукції підприємства на ринку в певному ступені залежить від репутації на світовому ринку відповідної галузі даної країни. Це пояснюється в основному тим, що конкурентні переваги успішно працюючих на ринку підприємств галузі, як правило, асоціюються з усіма підприємствами країни, які входять в ту галузь, навіть з новим підприємством в даному сегменті ринка.

Те, наскільки в даній галузі розвинена інфраструктура, впливає на економічні відносини підприємства з його партнерами. Це стосується, насамперед, відносин пов'язаних з поставками сировини, матеріалів і товарів від постачальниками і реалізацією власної продукції.

Наявність вільного виходу на сировинні біржі, налагоджені відносини з постачальниками, а також можливість вибору альтернативних постачальників сировини, крім цього, налагоджена система збуту продукції, як через власну мережу, так і з виходом на товарні біржі, підвищує привабливість даної галузі і підприємства, суттєве значення має динаміка і сезонні коливання цін в даній галузі.

Негативною стороною є нерозвиненість ринку цінних паперів в Україні, а саме, відсутність вільної можливості інвестування в різні галузі, або виходу з галузі, шляхом вільної покупки або продажу цінних паперів підприємств. В результаті, відсутні механізми, які визначають об'єктивну ринкову вартість тих чи інших підприємств, які безпосередньо оказують вплив на інвестиційну привабливість підприємств. Звісно, існує ряд організацій, акції яких вільно обертаються на ринку і вважаються найбільш ліквідними, так звані "блакитні фішки", але непрозорість фінансової системи даних підприємств і їх галузевий монополізм, приводить до того, що ціни на дані акції в основному залежать від політичної ситуації в державі, ніж від фінансових результатів даних компаній. В світовій практиці основним стоп-фактором при прийнятті рішення про покупку акцій є відсутність можливості вільного продажу даних акцій на відкритому ринку. Тому, поки не буде творений ринок вільної торгівлі акціями підприємств, ціни на які будуть регулюватися виключно ринковими механізмами, залучити інвестиції в економіку України буде досить важко.

Місце розташування. В наших умовах даний фактор може оказати вирішальний вплив на інвестиційну привабливість підприємств. В світовому бізнесі вважається важливим, в якому конкретно регіоні країни знаходиться те чи інше підприємство. Більш того, важливо в якому місті, а деколи і в якій його частіші. Для кожного конкретного виду виробничої діяльності завжди можна виділити місцеві умови, які будуть або сприяти або ускладнювати його розвиток.

Відносини з владою. В любій країні світу відносини виробництва з місцевою та центральною владою суттєво впливають на його розвиток і ефективність. Україна не виняток. Тому кредиторам необхідно чітко розібратися в тому, які відносини склалися у керівництва підприємства-позичальника з владою і який вплив ці відносини можуть оказати на успіх реалізації даного інвестиційного проекту. Влада буде сприяти успіху проекту або створювати перепони на шляху його реалізації.

Власники. Хто є власником підприємства-позичальника? Це також важливий фактор, який потребує чіткого визначення. Характер власності має суттєве значення не тільки для поточної роботи підприємства, але і для його успішного розвитку. В залежності від характеру власності повинна будуватися система управління підприємством. Важливим аспектом є також репутація власників в суспільстві, у власних структурах та на ринку.

Виробничий потенціал. Стан виробничого потенціалу підприємства оказує на його інвестиційну кредитоспроможність самий прямий вплив. Разом з цим, для рішення своїх задач дана категорія практично не використовується інвесторами та кредиторами. Найчастіше прийнято оцінювати фінансовий стан або говорити про наявний капітал підприємства та ефективність управління ним. Але слід мати на увазі, що насамперед капітал працює лише після переходу у виробничу форму. Таким чином, капітал перетворюється в основні засоби, оборотні кошти та нематеріальні активи. Ці складові капіталу, які матеріалізуються в виробничому потенціалі підприємства, можуть бути предметом аналізу і оцінки. Можливо тримати кількісну оцінку величини капіталу в грошовій формі, яка міститься в перерахованих вище складових виробничого потенціалу для любого підприємства. Інакше кажучи, це та частина потенціалу підприємства, яка в достатньому вигляді може бути виражена величиною капіталу, який є у підприємства. Але насправді у виробничого потенціалу підприємства.

Висновки. Існує багато шляхів покращення фінансового стану будь якого підприємства. Все залежить від того, за рахунок чого підприємство бажає покращувати своє фінансове положення і які у нього для цього є можливості. Насамперед можна покращувати своє фінансове положення за рахунок ведення вдалої політики формування власних фінансових ресурсів, яка передбачає собою частину загальної фінансової стратегії підприємства і полягає в забезпеченні необхідного рівня самофінансування виробничого розвитку підприємства.

Можна покращувати фінансове положення підприємства за рахунок проведення ефективної політики залучення позичкових фінансових ресурсів. Управління залученням позичкових фінансових ресурсів передбачає собою процес формування ресурсів з різних джерел і в різних формах у відповідності з потребами підприємства на різних етапах його розвитку. Основною ціллю цього управління є забезпечення найбільш ефективних умов та форм залучення ресурсів та раціонального їх використання.

Можна покращувати або не погіршувати своє фінансове становище за рахунок ефективності управління фінансовими ризиками на підприємстві.

Однак, треба зазначити, що ризик - це невід'ємна частини підприємницької діяльності. В сучасних умовах неможливо отримати значні прибутки не піддаючись впливу значного ризику, тому в більшості випадків ціллю підприємства повинно бути не усунення ризику, а розробка методів та прийомів, які дозволять його контролювати.

Література

1. Бланк И.А. Стратегия и тактика управления финансами: К.,МП "Итем ЛТД", 1996.
2. Пересада А.А. Инвестиційний процес в Україні: - К.: "Лібра", 1998.
3. Пещанская И.В. Организация деятельности коммерческого банка: Учеб. пособие. — М.: ИНФРА - М, 2000.
4. Валенцева Н.И. Кредитный механизм и его составные элементы: Учеб. пособие. - М., 1987.